

TIJDELIJKE BIJPOSTKANTOREN en BIJZONDERE POSTSTEMPELS

Samengesteld door Cees Janssen, Nederlandse Academie voor Filatelie

Voorwoord

In 2004 werd begonnen met het samenstellen van een inventarisatie van de gelegeneheids- of bijzondere poststempels van Nederland. Door de heer F.H. van der Wart werd eerder een catalogus samengesteld, uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars Po&Po. De catalogus was ingedeeld op jaartal en datum van eerste gebruik van de stempels. Daarbij werden slechts summiere gegevens vermeld. Een aantal afbeeldingen van stempels is op de laatste bladzijden opgenomen.

In 2004 werd mij de mogelijkheid geboden om alle in het Museum voor Communicatie aanwezige stempelboeken en stempelkaarten (voor elk kantoor een aparte kaart) te kopiëren en de gegevens daaruit te gebruiken om een geheel nieuwe inventarisatie samen te stellen. Helaas was een aantal stempelkaarten niet meer aanwezig. Het betrof het tweede deel van de kantoren van het voormalige postdistrict Maastricht vanaf de letter N. Tot op heden zijn deze stempelkaarten nog altijd vermist.

Naast de afdrucken gekopieerd vanaf de stempelkaarten, zijn ook afbeeldingen van stempelafdrucken opgenomen afkomstig uit het Nederlandsch Maandblad voor Philatelie en afdrucken die indertijd beschikbaar zijn gesteld door de voormalige Pers- en Publiciteitsdienst (PPD) van het Staatsbedrijf der P.T.T. Afdrucken van stempels op poststukken zijn afkomstig uit de eigen collectie en collecties van andere verzamelaars, zoals de voormalige collectie van de heer F.H. van der Wart.

Inleiding

Op terreinen en in gebouwen waar een belangrijke nationale of internationale tentoonstelling werd gehouden of waar een internationaal evenement plaatsvond, was het op aanvraag van de organisatoren mogelijk een tijdelijk bijpostkantoor van het Staatsbedrijf der P.T.T. te laten inrichten. In de meeste gevallen werd de vestiging van een tijdelijk bijkantoor aangekondigd in Persberichten, in de Dienstorders of in de Mededelingen van het Staatsbedrijf.

De bijzondere poststempels die zijn gebruikt tot en met het jaar 1979 zijn opnieuw geïnventariseerd aan de hand van de stempelboeken en stempelkaarten die zich bevinden in het Museum voor Communicatie in Den Haag. Verder zijn - waar mogelijk en voor zover aanwezig - toegevoegd de teksten van de betreffende Dienstorders en/of Mededelingen van het Staatsbedrijf der P.T.T.

Reclamehandstempels en Gelegenheidsstempels door F.W. van der Wart

De inventarisatie is samengesteld per plaats op datum of periode van gebruik. Ten behoeve van verzamelaars van afdrucken van bijzondere poststempels is bij de catalogusnummering tevens het catalogusnummer zoals gebruikt in het overzicht van F.W. van der Wart 'Reclamehandstempels en Gelegenheidsstempels', uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars, Po&Po. Naast de inventarisatie is tevens een zogenoemde crosslijst opgenomen, waarbij het eenvoudig is om de nummering van Van der Wart om te zetten in de nieuwe nummering.

Nevenstempels, oproep aan verzamelaars

Indien een bijzonder poststempel een tijdvak bevatte werd volgens voorschrift daarnaast een afdruk van een dagtekeningstempel aangebracht. Voor zover bij de auteur bekend, zijn afbeeldingen van deze stempels opgenomen bij de afdruk van het betreffende bijzondere poststempel. De auteur verzoekt dan ook om aanvullingen, zo mogelijk vergezeld van een scan of fotokopie, te zenden naar: Cees Janssen, Timmermanshove 29, 2726 DX Zoetermeer, email: cees.janssen.1944@gmail.com. De aanvullingen zullen dan worden opgenomen in de inventarisatie.

Teksten van Dienstorders, Persberichten en Mededelingen, opgenomen in deze inventarisatie kunnen onvolledig zijn. Aanvullingen daarop zijn welkom, evenals voor bijzondere aantekeningen die eventueel zijn gebruikt.

Laatste persberichten van de P.T.T.

Mededeling in het Nederlandsch Maandblad voor Philatelie van april 1937: Een persbericht P.T.T. van 8 Maart 1937 luidt: In de van 5 tot 14 Maart in het R.A.I.-gebouw te Amsterdam aanwezige Sprookjesstad Lilliput is een brievenbus geplaatst. De stukken in deze brievenbus gepost worden voorzien van een afdruk van een bijzondere poststempel, vermeldende behalve den datum van terpostbezorging "Schaefer's Sprookjesstad Lilliput".

Een volgend persbericht van 23 Maart 1937 vermeldt: Achtereenvolgens zal de Sprookjesstad "Liliprit" gevestigd zijn te Arnhem van 27 Maart tot en met 5 April, te Eindhoven van 9 tot en met 18 April en te 's-Gravenhage van 1 tot en met 17 Mei.

Correspondentie in een op de Sprookjesstad geplaatste brievenbus ter post bezorgd, zal van een afdruk van een bijzonderen stempel worden voorzien.

Dit bericht komt eveneens voor in dienstorder 176bis van 23 Maart 1937, want een persbericht kondigt aan, dat van komende speciale stempels voor tentoonstellingen e.d. geen afzonderlijk persbericht meer zal worden gezonden, maar dat dergelijke tijdelijke stempels vermeld zullen worden:

- a. als tegelijk een tijdelijk postkantoor in werking is, in de "Mededeelingen",
- b. als er geen tijdelijk postkantoor is, maar wél een speciaal stempel, in de "Dienstorders".

Wij zullen hopen dat de, meldingen steeds vroegtijdig plaats vinden.

Copyright © 2013

De gegevens over de bijzondere poststempels in deze inventarisatie mogen uitsluitend voor privé-doeleinden worden gebruikt.

Duplicatie of heruitgave van de in deze inventarisatie aanwezige gegevens - geheel of gedeeltelijk - is verboden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur (Cees Janssen). Het copyright is uitdrukkelijk ook van toepassing op het gehanteerde nummersysteem.

Dankwoord

Met bijzondere dank aan het Museum voor Communicatie voor het gebruik van de stempelboeken en stempelkaarten met afdrukken van de stempels. Verder dank aan de vereniging Po&Po, de heren Jos Stroom, Michel Weidemann, Johan van As, de Bredase Postzegelhandel, René Hillesum Filatelie, Ap Mohrmann en enkele andere verzamelaars voor het beschikbaar stellen van hun stempelgegevens.

Dienstorder No H.420 van 30 juni 1937: Gelegenheidsstempels.

1. Gedurende de dagen, waarop voor bepaalde gelegenheden als tentoonstellingen, congressen, landdagen, enz bijzondere dagteekeningstempels in gebruik zijn, kan voortaan worden voldaan aan verzoeken om afstempeling van de daartoe aan de betrokken kantoren toegezonden gefrankeerde brieven of andere stukken met den ter plaatse in gebruik zijnden bijzonderen stempel en doorzending aan het op de stukken voorkomende adres; voor zoover een en ander geen belemmering voor de dienstuitvoering oplevert.
2. Het stellen van een verklaring, als bedoeld in art 304 der V.P. 1 en art 120 der V.P.H., kan in dit geval achterwege blijven.

Toezenden van te stempelen stukken

Lange tijd was het niet mogelijk om poststukken ter stempeling toe te zenden aan het tijdelijke bijkantoor of het postkantoor waaronder het tijdelijke bijkantoor ressorteerde, dan wel naar de directeur van het betreffende postdistrict.

Voor het eerst werd in een dienstorder van maart 1964 deze mogelijkheid geopend:

Dienstorder No H.130bis van 12 maart 1964: Bijzonder stempel.

1. Van 30 maart t.e.m. 4 april a.s. zal in 's-Hertogenbosch een Nationale Jeugd Manifestatie "Jeugd Aktief" worden gehouden.
2. Ter gelegenheid daarvan zal in het stadhuis te 's-Hertogenbosch een brievenbus worden geplaatst. De in deze brievenbus ter post bezorgde stukken zullen van een afdruk van een bijzonder stempel worden voorzien.
3. De ter stempeling toe te zenden stukken behoren vergezeld van een desbetreffend verzoek te worden gesloten in een gefrankeerde omslag, welke is geadresseerd aan de directeur van het postdistrict 's-Hertogenbosch.

Het verdient aanbeveling, dat op die omslag de aanduiding "bijzondere stempeling" wordt gesteld.

Daarmee werd voldaan aan de vele verzoeken van verzamelaars van afdrukken van bijzondere stempels.

Einde berichtgeving door de PPD

De Pers- en Publiciteitsdienst (PPD) van het Staatsbedrijf der PTT maakte bekend, dat met ingang van januari 1967 géén persberichten met foto's of afdrukken van stempels meer zouden worden toegezonden aan de redacties van filatelistische journalisten.

Proefafdrukken

Op kartonpapier en op gelinieerd papier werden door de Centrale Afdeling Inkoop en Materieelcontrole van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie afdrukken van bijzondere poststempels aangebracht.

STAATSBEDRIJF DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE CENTRALE AFDELING INKOOP EN MATERIEELCONTROLE				
Journaalnummer(s)	Aanvraag-nr./Naamlijst-nr.(s)	Afgeschreven zijn		
		Prijsaanvraag/Bestelling/Brief/Nota aan		Paraaf-ink.
Met medewerking van				
Ter voorafgaande kennisneming aan				
Ger. bedrag	Jaar			
Boekingshoofd				
Uw kenmerk	Uw brief van	PTT-kenmerk	Toestel	Datum
Onderwerp	Inkoop A		Bijlagen	
Mede te zenden	bijlagen, nl.	Afschrift aan	Aflevering franco, vrij van kosten en risico aan	
			Termijn	

IMC 1042 gr. (8000-VII-'59) - L 2034 (926260-20)

Voorbeeld van proefafdrukken op gelinieerd papier van het bijzondere poststempel gebruikt tijdens de Internationale Ruildag 'Interphil' op 12 juni 1960 te Sittard.

Niet-officiële stempels

Ter gelegenheid van allerlei zaken werd in de jaren '80 door een aantal directeuren van postkantoren op eigen initiatief 'gelegenheidsstempels' ontworpen en vervaardigd. Deze stempels werden gebruikt om bijvoorbeeld bepaalde postzegelmapjes meer cachet te geven. Als voorbeeld het herinneringsmapje dat werd uitgereikt aan belangstellenden bij de opening van het nieuwe postkantoor te Wormerveer op 12 juli 1985. Dit soort stempelafdrukken hebben géén formele status.

De inventarisatie van niet-officiële poststempels is niet opgenomen in deze publicatie.

Mededeling in het Nederlandsch Maandblad voor Philatelie van september 1936: Vele sierlijke stempels der laatste jaren zijn ontworpen door André van der Vossen, o.a. die gebruikt op de tijdelijke postinrichtingen op de jubileumfeesten te 's-Hertogenbosch (1935) en botanisch congres te Amsterdam (1935), koudecongres te 's-Gravenhage en Amsterdam (1936) en voor de tentoonstelling "Nederlandsch Fabrikaat 1936". Door het aanbrengen van een kartelrand rondom den eigenlijken stempel, waardoor het geheel het aanzien kreeg van een kamrad, werd het doel van deze tentoonstelling typisch gekarakteriseerd. Voor het eerst werd deze stempel gebezigd op de tentoonstelling te Amsterdam van 30 April t.m. 9 Mei 1936; daarna met wijziging van den plaatsnaam te Nijmegen van 2 t.m. 11 Juli 1936, terwijl het in de bedoeling ligt den stempel ook in gebruik te stellen op de desbetreffende tentoonstellingen te Groningen en 's-Gravenhage, resp. in September en October 1936. Verder lezen wij dat van den stempel van de universiteitsfeesten te Utrecht (ontwerp Rozendaal) voor elk der drie dagen van 22 t.m. 24 Juni 1936 een afzonderlijk exemplaar moest worden aangemaakt, aangezien deze stempel niet geschikt was voor aanbrenging op een datumstempel. Over den reeds in het vorig nummer vermelden Erasmus herdenkingstempel lezen we, dat ter herinnering aan deze herdenking te Rotterdam op 10 en 11 Juli 1936 de stempel alleen gebruikt werd voor de afstempeling van poststukken welke gefrankeerd waren met één of meer Erasmuszegels van 12 cent der zomerzegels 1936. Ter verkrijging van de bijzondere afstempeling moesten de poststukken gedeponneerd worden in speciaal daartoe opgestelde brievenbussen in het hoofdkantoor en in het museum Boymans.